

іноземних мов. У рамках нашого дослідження були отримані наступні результати. Визначено основні проблеми, з якими доводиться стикатися освітянам при проведенні дистанційного навчання, а саме: необмежений доступ до довідкових матеріалів, низький рівень здатності контролювати самостійність під час виконання завдань, технічні збої, проблеми цифрової грамотності тощо. Розглянуто альтернативні пропозиції вітчизняних та іноземних ЗВО для оцінювання онлайн-навчання іноземних мов. Зроблено висновок, що всі альтернативні методи оцінювання результатів навчання іноземних мов у дистанційному форматі, що пов'язані з використанням комп'ютерних систем, потребують перегляду з огляду на застосування індивідуалізації навчання та академічної доброчесності. Запропоновано підхід до модернізації основних принципів оцінювання, який базується на академічній доброчесності та індивідуалізації навчання; отримано більш чітке розуміння того, як найкраще оцінювати результати навчання відповідно до вимог якості формату дистанційного навчання. У висновках стверджується, що модернізовані принципи оцінювання студентів відіграють істотну роль у адаптації онлайн-контролю до конкретних особливостей дистанційного навчання іноземних мов.

Ключові слова: процес оцінювання, дистанційна освіта, результати навчання, онлайн-контроль.

УДК 378. 148

Валентина Тюріна

Харківський національний університет внутрішніх справ

ORCID ID 0000-0003-2308-1977

DOI 10.24139/2312-5993/2022.09-10/294-302

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми виникнення на території України різноманітних соціальних, в тому числі й міжетнічних конфліктів, врегулювання яких є обов'язком працівників поліції. У зв'язку з цим актуальною є проблема підготовки майбутніх офіцерів поліції до роботи з попередження та врегулювання міжетнічних конфліктів. Показано, що однією з професійно значущих якостей особистості офіцерів поліції є конфліктологічна компетентність, складником якої є етнічна толерантність. Тому формування етнічної толерантності у курсантів як майбутніх офіцерів поліції є важливим завданням, що стоїть перед закладами вищої освіти МВС України. Визначено поняття «толерантність», «етнічна нетерпимість», «гіперідентичність», «гіпоідентичність». Представлено результати експериментального дослідження формування етнічної толерантності у майбутніх офіцерів поліції у процесі їх професійної підготовки. Виявлено статистично вірогідну наявність позитивної динаміки за більшістю показників в експериментальних групах після вивчення спецкурсу, написання курсових та творчих робіт з означеної проблеми та проведення тренінгу.

Ключові слова: міжетнічні конфлікти, толерантність, етнічна толерантність, курсанти, офіцери поліції, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Професійна діяльність працівників поліції є вельми різноманітною. Як правило, вона здійснюється в агресивному оточуючому соціальному середовищі, в умовах якоїсь конфліктної ситуації, конфлікту.

Історично склалося так, що Україна - це не гомогенна етнодержавна, а поліетнічна держава. У нашій країні люди, хоч і вважають себе громадянами України, але дуже часто ідентифікують себе зі своїми етносами. Тому нерівність етносів виступає як конфліктогенний фактор. Внаслідок цього працівникам поліції доводиться вирішувати соціальні конфлікти, яким притаманний етнічний характер. У таких випадках ефективно виконання правоохоронцями службових обов'язків можливе тільки за умов сформованості у офіцерів поліції конфліктологічної компетентності й етнічної толерантності як професійних якостей особистості.

Означені умови і фактори визначають низку особливостей професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції у закладах вищої освіти МВС України.

Однією з таких особливостей є підготовка майбутніх правоохоронців до роботи з попередження та врегулювання різноманітних соціальних, зокрема, етнічних, конфліктів. Тому особливого значення набуває формування у майбутніх офіцерів поліції, які обрали своєю професією охорону та забезпечення громадського порядку, соціальних компетентностей та толерантності як якості особистості. Отже, одним з завдань, що стоять перед закладами вищої освіти МВС України, є формування таких професійно значущих якостей особистості як конфліктологічна компетентність й етнічна толерантність. Не є винятком і Харківський національний університет внутрішніх справ.

Особистісне становлення молодого людини – майбутнього правоохоронця - відбувається водночас з процесом професійної підготовки, отже, визначається її особливостями.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема толерантності досліджувалася філософами, політологами, соціологами, психологами, педагогами (Г. Вітковська, Ф. Вольтер, С. Кривцова, Ф. Малашенко, В. Тишков, М. Уолцер, В. Чолаков); розглядалася на міжнародному рівні (Матеріали ЮНЕСКО). Проблемі конфлікту присвячено багато досліджень: у психології – дослідження Н. В. Гришиної, М.І. Пірен, Т. М. Титаренко; у педагогіці – роботи А. С. Белкіна, М.М. Рибаківа;

конфлікти в органах внутрішніх справ досліджували О.М. Бандурка, І. В. Ващенко, Є.Є. Тонков, В.О. Тюріна та інші.

Але, не зважаючи на фундаментальність проведених досліджень, питання про взаємозв'язок між соціальною і конфліктологічною компетентністю курсантів як майбутніх офіцерів поліції, їх особистісними особливостями, зокрема, толерантністю, та готовністю до професійної роботи з попередження і розв'язування етнічних конфліктів залишилося недостатньо вивченим і потребує додаткових досліджень.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб розглянути необхідність формування у курсантів закладів вищої освіти МВС України етнічної толерантності як професійної якості особистості.

Методи дослідження. Для реалізації визначених завдань у роботі використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, узагальнення, класифікація); емпіричні (спостереження, опитування, вивчення і аналіз документації: навчальні плани і програми, констатувальний та формувальний експерименти); статистичні (математична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація).

Виклад основного матеріалу. Протягом багатьох років телеглядачі в усіх країнах світу, в тому числі й в Україні, щоденно можуть бачити репортажі про етнічні конфлікти.

На території колишнього СРСР відбувається постійне пожвавлення національних рухів. Їх реальна і потенційна готовність до тих чи інших дій значною мірою зумовлена кризою системи, розпадом системи традиційних («радянських») цінностей, зниженням якості життя. Мають місце етнотериторіальні претензії, які зумовлені дещо іншими причинами. Частково етнотериторіальні проблеми на території СНД, зокрема, на території України, виникли як наслідок депортації у 1937 – 1945 рр., хоча й невеликих за кількістю, але цілих народів. Виникають конфлікти й у місцях сумісного проживання різних етносів. На території України багато соціальних конфліктів носять до певного часу латентний, прихований характер і з неминучістю проявляються за «сприятливих» обставин у відкритій та гострій формі.

У зв'язку з означеним, все більше уваги приділяється такому напрямку роботи поліції як робота з попередження виникнення соціальних конфліктів, сутичок, масових виступів, яким притаманний міжетнічний характер, а також врегулюванню цих конфліктів. Крім того, працівники поліції України беруть участь у міжнародних миротворчих

операціях. Ця діяльність здійснюється у відповідності з різними нормативними актами. Тому одним з напрямів професійної підготовки майбутніх правоохоронців є формування готовності до попередження та врегулювання конфліктів, зокрема, міжетнічних конфліктів.

За визначенням, готовність – це здатність і прагнення людини здійснювати якусь діяльність. Отже, готовність передбачає наявність певної системи знань, умінь, навичок, вольових якостей, а також професійних якостей особистості (Тюріна, 1993). Зокрема, готовності до попередження та врегулювання конфліктів, в тому числі й міжетнічних конфліктів, потребує сформованості соціальної і конфліктологічної компетентності та толерантності, зокрема етнічної толерантності.

Термін «толерантність» (або терпимість) в гуманітарних науках означає відсутність або послаблення реагування на якийсь несприятливий фактор у результаті зниження чуттєвості до його впливу.

Виходячи із зазначеного, можна вважати, що готовність до попередження міжетнічних конфліктів та їх врегулювання передбачає сформованість у майбутніх офіцерів поліції толерантності як професійно значущої якості особистості. Адже ефективно здійснювати професійну роботу з попередження й врегулювання конфліктів, зокрема, етнічних конфліктів, може тільки неконфліктна і толерантна людина, яка поважає права іншої людини (в тому числі і право бути іншим), приймає інших людей такими, які вони є, визнає різноманітність і багатомірність людської культури, вірувань, норм, готова спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми на основі взаєморозуміння, терпимості і злагоди.

Криза у нашій країні та країнах СНД показала, що у полікультурному суспільстві, яке трансформується, найбільш вразливою сферою людських взаємовідносин є сфера відносин між різними етнічними групами.

Саме в цю сферу проєктуються політичні, економічні і соціальні проблеми. Зони міжетнічної напруженості, що заражені етнофобіями, етнічним насиллям, яке породжує потоки мігрантів, називають зонами етнічної нетерпимості (Тишкова, 1997). Етнічна нетерпимість – це реально значуща форма проявів кризових трансформацій етнічної ідентичності. Відомо, що для підліткового та юнацького віку проблеми, пов'язані з формуванням ідентичності, є ключовими. Тому в освітньому процесі, зокрема у процесі виховання, у навчальних закладах необхідно

приділяти більше уваги різним аспектам формування ідентичності молодій людині, в тому числі й етнічної ідентичності.

Як відомо, юнацький вік є важливим періодом у психо-соціальному розвитку людини, у становленні її як професіонала. Юнак активно включається у доросле життя, опановує різні соціальні ролі, формує свою ідентичність. Від того, як він буде ставитися до світу в цілому, до себе та інших у цьому світі, буде залежати його основна життєва орієнтація. Позиція довіри і терпимості є основою для здійснення вибору майбутніх поколінь на користь мирного, а не конфліктного співіснування людства; вибору на користь миру, а не війни. Це стосується й відносин між представниками різних етнічних груп.

В основі міжетнічної інтолерантної поведінки лежить кризова трансформація ідентичності за типом гіперідентичності (національний фанатизм, етнотероризм, етноізоляціонізм), коли надпозитивне ставлення до власної групи породжує переконаність у вищості над «чужими». У міжетнічній взаємодії гіперідентичність проявляється у різних формах етнічної нетерпимості: від роздратованості по відношенню до членів інших етнічних груп до відстоювання політики обмеження їх можливостей і прав. З іншої сторони, існує ймовірність, що формування етнічної ідентичності підлітка чи юнака відбуватиметься за типом гіпоідентичності, у першу чергу, етніцизму, який характеризується відчуженням від своєї культури, нетерпимістю і негативізмом по відношенню до свого народу, небажанням підтримувати власні етнокультурні цінності. Ні гіпоідентичність, ні гіперідентичність не можуть забезпечити толерантної поведінки по відношенню до оточуючих людей. Основою толерантного ставлення до людства є позитивна етнічна ідентичність, в структурі якої позитивний образ власної етнічної групи гармонійно співіснує з позитивним ціннісним ставленням до інших етнічних груп. Позитивна етнічна ідентичність притаманна більшості людей і представляє собою баланс толерантності відносно власної та інших етнічних груп.

Позитивну етнічну ідентичність можна розглядати, з однієї сторони, як умову стабільного і самостійного існування етнічної групи, а з іншої, - як умову мирної міжкультурної взаємодії у поліетнічному соціальному світі. Її формування передбачає формування поваги до свого народу, гордості за його історію, досягнення, цінності і традиції, і водночас – усвідомлення багатообразності культурного та етнічного світу, відмову від протилежності «титультний – нетитультний»,

«меншість – більшість», прийняття іншого не зважаючи на його віросповідання та національність, розуміння єдності та несхожості як двох сторін одного й того самого процесу.

Виховання у душі толерантності не обмежується засвоєнням понять «толерантність» і «толерантна особистість». Складниками толерантності є емпатія, довіра, уява, співпереживання, співчуття. Через їх формування і розвиток розкривається суть «інаковості», відмінності від інших. Особливої уваги потребує формування у юнаків-курсантів толерантності відносно самих себе, і, в першу чергу, формування почуття власної гідності та здатності до самопізнання. Ці якості особистості доцільно розглядати у контексті групи, коли терпиме ставлення до себе виступає як необхідна умова толерантності по відношенню до інших. Курсанти мають усвідомити, що позитивне ставлення до себе є найважливішим елементом толерантності в цілому, воно співіснує з позитивним ставленням до оточуючих та доброзичливим ставленням до світу.

Водночас існує важлива проблема «межі» толерантності, яка набуває особливого значення для майбутніх офіцерів поліції. Виникають питання: «Чи повинна толерантність бути безмежною?», «Якщо «ні», то де проходить межа толерантності?». Особливо гостро встають ці питання перед майбутніми правоохоронцями, адже поліція має виконувати не тільки функцію покарання, а й функцію виховання. Крім того, питання про межі толерантності – це ще й проблеми меж толерантності і байдужості, конформізму, бездушності.

Важливою складовою професійної підготовки є формування у майбутнього працівника поліції такої якості особистості, яку можна назвати активною толерантністю, яку можна представити як «розуміння плюс співробітництво, плюс дух партнерства». Тобто у майбутнього офіцера поліції має бути сформована здатність активно захищати права людини, висловлювати протест проти будь-яких форм дискримінації.

Отже, формування етнічної толерантності як професійно значущої якості особистості майбутнього офіцера поліції передбачає сформованість не тільки певних знань, умінь і навичок, а й певних ставлень як складників означеної якості особистості. Формуванню умінь, навичок та ставлень і відносин сприяє виконання курсантами спеціальних вправ. Одним з перспективних та ефективних методів формування умінь, навичок, ставлень і відносин є тренінги і заняття з елементами тренінгу (Тюріна, 2006) і метод проектів (Тюріна, 2022).

Ефективність навчально-пізнавальної і практичної діяльності, спрямованої на формування у курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ етнічної толерантності як професійно значущої якості особистості, підтверджується результатами нашого дослідження.

У процесі експериментальної роботи нами було виділено дві експериментальні групи: (E_1) і (E_2) та контрольну групу (К) курсантів, в якій навчання велось традиційними методами. У другій експериментальній групі (E_2), на відміну від першої експериментальної групи (E_1), крім проведення спецкурсу «Етнічна толерантність – професійно значуща якість особистості працівника поліції», написання рефератів і творчих робіт та розв'язування навчальних проблемних ситуацій з означеної проблеми, проводилися ще й тренінгові заняття (Тюріна, 2006) та застосовувався методу проектів (Тюріна, 2022), метою яких було поглиблення знань, одержаних в ході аудиторних занять, та відпрацювання умінь, навичок і правильних ставлень до тих чи інших ситуацій.

Одержані результати навчальної роботи щодо формування етнічної толерантності у майбутніх офіцерів поліції представлені у таблиці 1 і таблиці 2.

Таблиця 1

Визначення рівня сформованості обсягу знань з проблеми формування у курсантів етнічної толерантності до та після проведення експерименту (у %)

№ з/п	Група	Етапи експерименту / приріст	Рівні			
			Нульовий	Низький (завд. № 1)	Середній (завд. № 2)	Високий (завд. № 3)
1	E_1 (57 чол)	Початок	29,57	50,87	18,67	0,89
2		Кінець	0	49,80	32,78	17,42
3		<i>Приріст</i>	- 28,57	-1,07	+14,11	+16,53
4	E_2 (79 чол)	Початок	42,62	41,72	15,66	0
5		Кінець	1,90	38,17	35,65	24,28
6		<i>Приріст</i>	-40,72	-03,65	+19,99	+24,28
7	К (48 чол)	Початок	33,76	49,02	12,76	4,46
8		Кінець	5,51	60,88	27,08	6,53
9		<i>Приріст</i>	-28,27	+11,86	+15,32	+2,07

Таблиця 2

Визначення рівня сформованості професійних вмінь і ставлень як складників етнічної толерантності курсантів до та після проведення експерименту (у %)

№ з/п	Група	Етапи експерименту / приріст	Рівні			
			Нульовий	Низький (завд. № 1)	Середній (завд. № 2)	Високий (завд. № 3)
1	E ₁ (57 чол)	Початок	33,12	49,91	16,97	0
2		Кінець	0,64	52,39	35,48	11,49
3		Приріст	-32,48	+2,48	+18,51	+11,49
4	E ₂ (79 чол)	Початок	34,14	50,12	15,74	0
5		Кінець	0,12	45,82	36,78	17,28
6		Приріст	-34,02	-4,3	+21,04	+17,28
7	К (48 чол)	Початок	32,28	46,81	17,72	3,19
8		Кінець	11,86	48,67	35,12	4,35
9		Приріст	-20,42	+1,86	+17,40	+1,16

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Одержані результати свідчать, що з метою формування у майбутніх офіцерів поліції етнічної толерантності як професійно значущої якості особистості, крім проведення спецкурсу «Етнічна толерантність – професійно значуща якість особистості працівника поліції», написання рефератів і творчих робіт та розв'язування навчальних проблемних ситуацій з означеної проблеми, доцільно проводити ще й тренінг та заняття з елементами тренінгу, а також залучати курсантів як майбутніх офіцерів поліції до розробки проєктів за темою дослідження. Це забезпечує не тільки формування системи знань, умінь і навичок, а й ефективне формування ставлень і відносин, які є складниками етнічної толерантності як якості особистості, зокрема як професійно значущої якості особистості майбутніх офіцерів поліції, які, виконуючи свої професійні обов'язки мають проводити роботу щодо попередження і врегулювання міжетнічних конфліктів.

Перспективним напрямком можна вважати розробку квестових завдань, спрямованих на залучення курсантів до вирішення різноманітних складних конфліктних ситуацій, максимально наближених до реального життя.

ЛІТЕРАТУРА

- Тишкова В.А. (1997). *Толерантність и сознание*. Москва; ИЭА РАН. (Tishkova V.A. (1997). *Tolerance and consciousness*. Moscow: IEA RAN).
- Тюріна В.О. (1993). *Пізнавальна самостійність школярів*. Харків; Основа. (Tyurina V.A. (1993). *Cognitive independence of schoolchildren*. Kharkiv: Osnova).

Тюріна В.О. (2006). Методичні рекомендації щодо проведення тренінгу формування толерантності. *Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організації у протидії жорсткому поводженню з дітьми: Навчально-методичний посібник*. Київ: Юрисконсульт. (с. 263 – 299). (Tyurina V.A. (2006). Methodological recommendations on how to conduct training in the formation of tolerance. *Mechanisms of interdependence of state authorities and unsettled organizations in the fight against zhorstok occasion with children: Navchalno-methodical guide*. Kyiv: Lawyer. (pp.263-299).

Valentyna O. Tyurina, Hanna Y. Shevchuk, Yuliya D. Kriukova, Mykola M. Lukashchuk, Viktoriia M. Savishchenko. The impact of the project method on the development of leadership skills in students. *Apuntes universitarios.Uuniv peruana union*, Vol 12 No 2 (2022). Pp. 179-197. DOI: 10.17162/au.v12i2.1045.

SUMMARY

Tyurina Valentyna. Formation of ethnic tolerance as a professional personal quality of future police officers.

The article substantiates the relevance of the problem of the emergence of various social, including inter-ethnic, conflicts on the territory of Ukraine, the resolution of which is the duty of police officers. In such cases, the effective performance of official duties by law enforcement officers is possible only under the conditions of formation of conflict-related competence and ethnic tolerance as professional qualities of the individual. In this regard, the problem of training future police officers to work on the prevention and resolution of inter-ethnic conflicts is relevant. It is shown that one of the professionally significant personality qualities of police officers is conflict-related competence, a component of which is ethnic tolerance. Therefore, the formation of ethnic tolerance among cadets as future police officers is an important task facing higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The specified conditions and factors determine a number of features of the professional training of future police officers in institutions of higher education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The concepts of "tolerance", "ethnic intolerance", "hyper-identity", "hypo-identity" are defined. The term "tolerance" (or tolerance) in the humanities means the absence or weakening of response to some adverse factor as a result of reduced sensitivity to its influence. By definition, readiness is the ability and desire of a person to perform some activity. Therefore, readiness presupposes the presence of a certain system of knowledge, abilities, skills, willpower, as well as professional qualities of the individual. In particular, the readiness to prevent and resolve conflicts, including inter-ethnic conflicts, requires the formation of social and conflict-related competence and tolerance, in particular ethnic tolerance. The formation of ethnic tolerance as a professionally significant personality quality of the future police officer requires the formation of not only certain knowledge, abilities and skills, but also certain attitudes as components of the specified personality quality. The formation of abilities, skills and attitudes and relationships is facilitated by the performance of special exercises by cadets. One of the promising and effective methods of forming abilities, skills, attitudes and relationships is training and classes with training elements. The results of an experimental study of the formation of ethnic tolerance among future police officers in the process of their professional training are presented. A statistically probable presence of positive dynamics according to most indicators in the experimental groups after studying a special course, writing term papers and creative works on the specified problem and conducting training was revealed.

Key words: interethnic conflicts, tolerance, ethnic tolerance, cadets, police officers, professional training.